

INSCRIPTII-INSTRUMENTUM DE LA APULUM

În timpul săpăturilor arheologice sistematice efectuate de B. Cserni la pretoriul guvernatorului, în zona estică a glacisului cetății medievale de la Alba Iulia au fost descoperite, în camera XXXVI două piese de *instrumentum* de o remarcabilă importanță epigrafică și istorică.

1. *Camee*, fără montură⁸ descoperită în interiorul camerei, în dărâmături din care au fost recoltate și fragmente de *lacrimaria*. Cameea are formă elipsoidală cu diametrul mare de 1,3 cm și cu cel mic de 1,1 cm, și este prelucrată dintr-o varietate de agat cu strițiuni de culoare albă. Pe avers sunt excizate trei cuvinte dispuse pe trei rânduri, mărginite de un brâu subțire, reliefat:

ABERRONI/ERRONI/VIVATIS

Traducerea: haimanalelor, vagabonzilor să trăiți.

Figura 1. Camee epigrafică din agat

Particularități paleografice: literele A nu au bara transversală; B și R au buclele unghiulare, discontinue.

Cuvântul "erro -onis", la declinarea a III-a, este folosit ca și când ar fi "erronus -i", ca să dea vocativul plural, "erroni", în loc de "errones"; dar ar putea fi vorba și de porecele, "Aberronius" și "Erronius".

După contextul arheologic în care a fost descoperită, cameea datează din a doua jumătate a secolului II. Se află la Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, nr. inv. R. 725.

Unicitatea cameei epigrafice, particularitățile ei stilistice și materialul litic din care a fost prelucrată, cunoscut în Munții Apuseni, sunt indicii că este un produs indigen. De altfel, la Apulum au fost descoperite unele obiecte de gliptică din agat, rebuturi, indiciu că aici era activă o *officina* pentru prelucrarea pietrelor prețioase și semiprețioase.

Printre gemele și cameele epigrafice cunoscute până acum, textul de pe cameea apulensă este unic ca gen (fig. 1).

2. *Cărămidă* dreptunghiulară⁹ descoperită în pardoseala aceleiași camere, printre alte cărămizi fără șampilă. Este *sesquipedală*, de tipul V, cu dimensiunile: 39 cm lungime, 28 cm lățime și 4 cm grosime. Literele semicursive, frumos caligrafiate, sunt înalte de 4,5-6,7 cm. Pe suprafața netedă a fost incizat, cu un bețigaș, textul:

S(?ignari) cullus/et ampelio

Traducerea: semnatar (?martor) dosul și nuiaua (vergeaua).

Particularități paleografice: literele L au hastele dispuse în unghi obtuz; A de formă arhaică; O de dimensiuni mai mici. Litera S, izolată, poate fi interpretată și ca inițiala numelui celui care a aplicat pedeapsa sau, mai degrabă, a celui pedepsit.

Datează din a doua jumătate a secolului II, după contextul arheologic din care provine. Se află la Muzeul Național al Unirii, nr. inv. R. 8292.

⁸ B. Cserni, *ATĒ*, XIV, 1908, p.43-44, C. L. Băluță, *Inscripțiile Daciei romane*, III/6 - *Apulum, instrumentum*, nr.438 (sub tipar).

⁹ B. Cserni, *op. cit.*, p.42, nr.121; C. L. Băluță, *op. cit.*, nr.327.

Figura 2. Cărămidă cu text incizat

Textul ilustrează o glumă militărească în legătură cu pedepsirea soldaților - *figuli*, de către centurioni, care le aplicau, la dos, cu o vergea, un număr de lovituri în raport cu gravitatea vinei. Ca vergea erau folosiți vrejuri de viță de vie, numiți *vitis*, în grecește, *ampelion*, *ampelioi*, *ampelioto*, de unde în trecut în limba latină sub forma, *ampelio*.

Pedepsirea soldaților prin bătaia la dos cu *vitis*, de către *centuriones* este atestată în literatura antică¹⁰ precum și pe unele monumente funcrare pe care sunt reprezentați centurioni cu *vitis* în mână (fig.2).

Obiectele de *instrumentum* prezentate sunt de o remarcabilă importanță documentară prin unicitatea, singularitatea și originalitatea genului de text, prin atestarea unei *officinae* de gliptică la Apulum și a unei *figlinae* militare pentru materiale tegulare.

CLAUDIA BĂLUȚĂ,
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba-Iulia

¹⁰ Tacitus, *Annales*, 1, 23 "Et centurio Lucillius..."